

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060105

DOM
2013-09-10
Stockholm

Mål nr
M 8000-12

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2012-08-21 i mål M 6702-11, se bilaga A

KLAGANDE

J L AB

Ombud: L E N

MOTPARTER

1. J A

2. C B

3. J C

4. L C

5. M J

6. M J

7. L J

8. M K

Ombud för 1-8: J C

9. Eldstad AB i Stockholm

10. L G

11. A J

12. J P

13. U P

14. I R

15. A-M S

Dok.Id 1079279

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

16. K S

17. Skaraborgs Naturskyddsförening

18. Slättås- L:a Ruders Samfällighetsförening

19. Länsstyrelsen i Västra Götalands län

SAKEN

Tillstånd till bergtäkt på fastigheterna X och Y i Hjo kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Yrkandet om avvisning lämnas utan bifall.

2. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom på följande sätt.

a) Mark- och miljööverdomstolen godkänner miljökonsekvensbeskrivningen efter de kompletteringar som gjorts till Mark- och miljööverdomstolen.

b) Mark- och miljööverdomstolen lämnar J L Aktiebolag tillstånd enligt

miljöbalken till täktverksamhet på fastigheterna X och Y i Hjo kommun. Tillståndet gäller för 20 år r framgår av täktplan (domsbilaga B).

Brytning av berg får endast ske inom det på kartan angivna brytningsområdet. Brytning får ske till nivån + 154 meter över havet (RH2000), dock inte djupare än två meter över grundvattennivån i berget.

Tillståndet omfattar loss hållning av högst 1 400 000 ton berg. Den årliga produktionen får inte överstiga 150 000 ton bergmaterial.

Säkerhet

En säkerhet till ett belopp av 2 120 000 kr ska ställas för uppfyllande av de villkor som gäller för tillståndet. Mark- och miljööverdomstolen godtar den säkerhet i form av en bankgaranti med nr 82990-5956558679 som ställts av Swedbank.

c) För tillståndet ska gälla de villkor som framgår av Länsstyrelsens i Västra Götalands län, Miljöprövningsdelegationen, beslut den 11 november 2011 (dnr 551-2523-2010), med följande ändringar och tillägg.

Villkor för verksamheten

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angivit i ansökningshandlingarna och i övrigt åtagit sig samt den reviderade täktplan som hör till ärendet, om inte annat framgår av nedanstående villkor och de villkor som anges i miljöprövningsdelegationens beslut.

Omgivningspåverkan

7. Starkt bullrande verksamhet som krossning, borring, sprängning och skutknackning får bedrivas endast under perioden 1 september – 30 maj, helgfria vardagar måndag till och med fredag kl. 07.00-16.00.

Sådan verksamhet får bedrivas under andra tider efter tillsynsmyndigheten medgivande.

Utlastning, transporter och annan mindre bullrande verksamhet begränsas inte av dessa tider.

8. Buller från tåktverksamheten inklusive transporter inom verksamhetsområdet ska begränsas så att det inte ger upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än följande begränsningsvärden

Vardag	kl. 07.00-18.00	50 dB(A)
Lör-, sön- och helgdag	kl. 07.00-22.00	45 dB(A)
Kväll	kl. 18.00-22.00	45 dB(A)
Natt	kl. 22.00-07.00	40 dB(A)

Den momentana ljudnivån nattetid (kl. 22.00-07.00) får utomhus vid bostäder maximalt uppgå till 55 dB(A).

Begränsningsvärdena ska kontrolleras genom immissionsmätningar eller närfältsmätningar och beräkningar. Kontroll ska ske inom 6 månader efter att verksamhet påbörjats och därefter så snart det skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer eller då tillsynsmyndigheten bestämmer,

10. Markvibrationer – definierade som högsta svängningshastighet i vertikalled – orsakade av sprängning, får inte överstiga 4 mm/s vid bostadshus. Mätning ska ske vid minst ett närliggande bostadshus vid varje sprängning, om inte tillsynsmyndigheten medger annat. Mätningen ska utföras enligt gällande svensk standard, för närvarande SS 4604866.

11. Luftstöt vågor till följd av sprängning – mätt genom frifältsmätning – får vid bostadshus inte överskrida 100 Pa. Mätning ska ske vid minst ett närliggande bostadshus vid varje sprängning, om inte tillsynsmyndigheten medger annat. Mätningen ska utföras enligt gällande svensk standard, för närvarande SS 025210.

15. Vatten som avleds från verksamhetsområdet ska genomgå slam- och oljeavskiljning i sedimentationsdamm. Sedimentationsdammens storlek ska vara tillräcklig för att under hela brytperioden kunna omhänderta allt avlett vatten. Vattnets kvalitet ska kon-

trolleras regelbundet innan det leds ut ur sedimentationsanläggningen. Utformning av anläggningen och provtagning ska ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Kontrollprogram m.m.

20. Ett aktuellt kontrollprogram ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och följas. Programmet ska ange bl.a. hur verksamheten kontrolleras. Kontrollerna ska avse bl.a. utsläpp till vatten, närbelägna dricksvattenbrunnar, sprängning, vibrationer, med avseende på mätmetod, mätfrekvens och utvärderingsmetod. Förslag till kontrollprogram ska lämnas till tillsynsmyndigheten senast då verksamheten påbörjas.

Delegering av beslut om villkor

Mark- och miljööverdomstolen överlåter med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att vid behov fastställa ytterligare villkor beträffande D1. skyddsåtgärder som krävs för vandringsleden "Västra Vätternleden" (villkor 6).

Tid för igångsättande

Verksamheten enligt tillståndet ska ha satts igång senast 5 år från dagen för denna dom. Tillståndet upphör annars att gälla.

BAKGRUND

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Miljöprövningsdelegationen, lämnade i beslut den 11 november 2011 J LAB tillstånd enligt miljöbalken till bergtäkt på fastigheterna X och Y i Hjo kommun. Beslutet överklagades av ett antal närboende med yrkande i första hand att ansökan skulle avvisas på den grunden att miljökonsekvensbeskrivningen var bristfällig. Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen, upphävde miljöprövningsdelegationens godkännande av miljökonsekvensbeskrivningen och beslutet om tillstånd och avlog ansökan i den nu överklagade domen.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

J L AB (JLAB) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska fastställa länsstyrelsens tillståndsbeslut, justerat för viss yrkad ändring vad gäller arbetstid (bultervillkor 7) och vad bolaget i övrigt nu åtagit sig.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har tillstyrkt bifall till JLAB:s yrkande om att miljöprövningsdelegationens beslut ska fastställas, med det tillägget att den av JLAB reviderade täktplanen bör fastställas av Mark- och miljööverdomstolen.

J A, C B, J C, L C,

M J, M J, L J och M K,

(J A mfl., motparter 1-8) har i första hand yrkat att JLAB:s ansökan ska avvisas på grund av processhinder och i andra hand att den ska avslås. För det fall Mark- och miljööverdomstolen skulle bifalla JLAB:s överklagande har de i sista hand yrkat att tillståndet ska begränsas till 10 år med en årlig produktion om högst 60 000 ton och att vissa angivna villkor ska gälla för bergtäkten (i huvudsak villkor 3, 6, 7, 8, 12 och 15) i enlighet med yrkandena som framställdes vid mark- och miljödomstolen.

Övriga motparter har bestritt bifall till överklagandet och yrkat att mark- och miljödomstolens dom ska fastställas.

Eldstad AB i Stockholm har dessutom yrkat att för det fall tillstånd ges ska det tidsbegränsas till högst ett år varjämte verksamhetsområdet ska begränsas till brytningsområdet och västra delen av föreslaget verksamhetsområdet ska förändras till skyddsklassad naturmark.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

JLAB har i Mark- och miljööverdomstolen kompletterat miljökonsekvensbeskrivningen med en naturinventering och en bullerutredning inklusive uppgifter om alternativ vägdragning samt en hydrogeologisk utredning. JLAB har även redovisat en ny täktplan.

Parterna har i huvudsak åberopat samma omständigheter som i mark- och miljödomstolen och länsstyrelsen, med främst följande tillägg och förtydliganden med anledning av kompletteringarna.

JLAB

Förändringar i förhållande till tidigare prövad ansökan

JLAB har reviderat täktplanen och anpassat verksamhetsområdet utifrån naturinventeringens resultat. Påslaget i täkten (startpunkten), planeras nu till den norra delen av täktens västsida, i stället för den södra enligt den ursprungliga ansökan. Även pumpgropen ska förläggas i den norra delen. Sedimentationsdamm och oljeavskiljning anläggs dock i tidigare redovisat läge. Avledning av vatten från pumpgrop till damm sker via öppet dike eller täckt ledning. Ett antal borrhåls observationsbrunnar redovisas på tätkartan. Med hänsyn till det reviderade brytområdet kommer även uppläggnings av bullervallar ändras och redovisas i kontrollprogram.

Lokalisering

Täktens placering har ingen menlig påverkan på det område som redovisas som tyst och opåverkat i Hjo kommuns Översiktsplan 2010. Täktområdet ligger i det markerade områdets västra ytterkant och inom området har vissa delar redan påverkats av skogsavverkning. De västra delarna av området utgörs av större ytor med jordbruksmark.

Den påverkan som täkten och dess ytutbredning kommer att medföra på det opåverkade området är relativt liten i förhållande till de redan påverkade områdena. Markägaren hade planerat att avverka det område som omfattas av täkten om inte planerna på täkten hade aktualiserats.

I översiktsplanen poängteras tysta området och då speciellt Yremossen som ligger mer än 2 km nordost om täktläget. Inom ett sådant område bör bullernivån vara högst 30 dB(A). Buller omkring mossen kommer på detta avstånd och när den bullrande verksamheten är placerad bakom brytfrontens östra schaktvägg, kompletterat med bullervall, att klart understiga detta värde. Vid vindskyddet som är beläget endast 50-60 meter från täkten kommer 30 dB(A) att överskridas, trots att bullerpåverkan genom åtgärder kommer att reduceras. Under en stor del av den tid som vindskyddet troligen frekventeras kommer emellertid ingen bullrande verksamhet att pågå. När det gäller buller från verksamheten har bolaget att följa uppställda villkor och anpassa sin verksamhet därefter. Den mest bullrande verksamheten kommer, även om givna värden underskrids, inte att pågå kontinuerligt i täkten. Det är främst periodvis under höst, vinter och vår som dessa moment kommer att utföras.

Vägen och bullerstörningar

En ny väg från täktområdet till väg 201 kommer att anläggas. Vägen kommer inte att beröra några bebodda fastigheter. Samfällighetsvägen kommer inte trafikeras av några materialtransporter förutom intransport av nödvändiga maskiner och utrustning för tåktens etablering och den nya transportvägens byggande. Detta innebär att den för kringliggande fastigheter påtalade bullerproblematik som varit förknippade med täkttrafik på samfällighetsvägen bortfaller liksom trafiksäkerhetsfrågor för övriga trafikanter. Vid korsningspunkten mellan samfällighetsvägen/transportvägen påverkas sikten för korsande trafik och bolaget har för avsikt att vidta åtgärder i detta avseende. Den nya transportvägen kommer inte ha någon, eller endast minimal, påverkan på omgivande fastigheter. Bullerpåverkan från transportvägen som inte beräknats eller redovisats i bullerutredningen är ljudet från tomma transportfordon med stålflak som kan avge ett relativt högt buller i form av resonansljud. Lastade fordon är däremot tystare men vissa vibrationer från dessa fordon kan uppstå. För att eliminera buller och vibrationer från fordon måste transportvägen hållas avjämnad och fri från håligheter.

Någon naturinventering avseende växtlighet och djurliv av det område som berörs av den nya vägen har inte gjorts och bedöms inte heller nödvändig. Den nya transportvägen anläggs på obruten mark och utmed befintlig traktor/transportväg som förstärks och breddas. Markområdet består till största del av tallskog på sandig mark. Ingreppen i skogspartiet för väganläggningen är relativt begränsade och när vägen är etablerad kommer takttrafiken inte att störa djurlivet mer än trafik på andra allmänna och samfälliga vägar i trakten. Transportvägen kommer på något ställe ca 50-60 meter från Järebäcken men någon påverkan på den senare kommer inte att uppstå. Samråd med länsstyrelsen om vägens sträckning och omfattning kommer att äga rum. Vid samrådet kommer också behovet av naturinventering att klarläggas.

I det tidiga samrådet med kringboende berördes endast transportvägen i korta ordalag. Vid den utökade samrådet redovisades tre förslag på utfarter från tåkten. Två alternativ bestod av att utfart skedde via samfällighetsvägen och det tredje avsåg nyanläggning av väg. Utfartsalternativen via samfällighetsvägen redovisades endast som en tillfällig lösning tills en nyanlagd transportväg kunde tas i bruk. Under hösten 2012 kunde ett slutligt förslag till transportväg presenteras. Denna vägs sträckning sammanfaller i stort med det förslag som presenterades vid det utökade samrådet med undantag för att fastigheten Z inte berörs av den nya vägen. Tillstånd till utfart på väg 201 har lämnats av Trafikverket.

På en mindre sträcka om ca 200 meter sammanfaller transportvägen med vandringsleden "Västra Vätterleden". När byggandet av vägen aktualiseras kommer samråd med Hjo kommun att hållas för att lösa denna fråga.

Effekterna av den planerade nyanläggningen har inte i detalj redovisats i den ursprungliga tåktansökan eftersom vägfrågan då inte var helt klarlagd. Däremot har transporterens påverkan på omgivningen i stort redovisats i MKB:n.

I den genomförda bullerutredningen har beräknats och visas bullerpåverkan från en startpunkt i såväl tåktens södra del som norra del. Beräkningarna är gjorda utifrån samtidig krossning med två krossar. Dessa kommer dock att utföras var för sig, vilket

minskar bullerpåverkan. För att minska bullerpåverkan planeras anläggande av bullervallar och skärmar. Även användande av s.k. ISO-containers är en möjlig lösning.

Naturinventering

En fullgod naturinventering gjordes inte inledningsvis men mark- och miljödomstolen borde ha gett bolaget möjlighet att fullfölja inventeringen innan domstolen meddelade sin dom.

En naturinventering av det aktuella täktområdet har nu utförts. Den visar att förekomsten av växten knärot är mindre än vad som tidigare antagits. Antalet växtställen som redovisats uppgår till åtta stycken och växtlokalen upptar en mindre yta än vad som tidigare markerats på kartbild. Växtplatserna ligger helt och hållet utanför den planerade täktens brytområde och utmed täktens västra verksamhetsområdesgräns. Avståndet mellan växtlokal och brytningens startpunkt, ca 50-60 meter, är så långt att brytningen inte påverkar knärotens växtområde. Den närmaste verksamheten, ca 40-60 meter, intill knärotens område är anläggandet av det dike som leder vatten till täktområdets sedimentationsdamm.

De arter som förutom knärot omnämns i inventeringen, varav några är missgynnade och rödlistade, bedöms endast påverkas till en mindre del av brytningen i den norra sidan samt i den smalaste delen i öster. Den största delen av brytområdet förläggs inom mark som består av produktionsskog samt hygge med förträdsställning.

En del av den planerade täktens verksamhetsområde i väster utgörs av ett naturvårdsområde av klass III med gammal granskog. En del av klass III-området sammanfaller med brytområdet men den största delen av klass III-området kommer att lämnas orört och påverkan blir av mindre omfattning. Ett klass III-område har den lägsta klassningen och det aktuella området finns varken registrerat på länsstyrelsens "GIS-karta" eller Skogsvårdsstyrelsens "Skogens pärlor". Det är företaget som har gjort inventeringen som gjort naturvärdesbedömningen.

Hydrologi

Det reducerade brytområde som redovisas i den reviderade täktplanen kommer att avvattnas på i princip samma sätt som det ursprungligt redovisade brytområdet. I och med att startpunkten flyttas till den norra delen av täktområdet kommer också pumpgruppen att anläggas i den norra delen av brytområdet. Sedimentationsdammen med oljeavskiljning kommer dock att anläggas i det läge som tidigare redovisats. Avledning av vatten från pumpgröp till sedimentationsdamm sker via öppet dike eller täktledning. I den hydrogeologiska utredningen föreslås ett antal borrhåll observationsbrunnar som ska ingå i ett kontrollprogram för täkten. Dessa fyra brunnar kommer att borrhållas på vardera långsidan av täktområdet. En observationsbrunn är redan anlagd.

De hydrologiska förändringarna av grundvattenföringen i täktområdet är till en början mycket små men ökar alltefter det att brytningen framskrider. Vattenflödena till Järebäcken bedöms inte öka nämnvärt. Den hydrogeologiska utredningen visar att influensområdet i inledningsskedet kommer att vara mycket lokalt och sträcka sig ca 40 m från brytningsområdets periferi. Täktens influensavstånd är som störst vid brytningsområdets nordöstra del där grundvattnet kan vara påverkat inom ett avstånd av ca 140 m. Generellt sett gäller att influensavstånden överskattas i en teoretisk modellberäkning.

Vatteninläckningen till bergtäkten bedöms uppgå till maximalt 14 000 m³/år i slutfasen av brytningen. Den verkliga inläckningen kan förväntas bli lägre på grund av spänningsomlagring i berget.

Övrigt

Om tillstånd medges kommer kontakt att tas med Eldstad AB för samråd/information avseende kontrollprogram för täktverksamheten. Kontrollprogrammet kommer att redovisas till tillsynsmyndigheten.

Vad gäller synpunkter på villkor som framförts av klagandena kan följande anmärkas. Vissa år kan utleveranser komma att uppgå till max 150 000 ton med anledning av någon form av större anläggningsarbete i täktens avsättningsområde. I ett sådant fall bör en övre maxgräns anges för att inte begränsa en årlig utleverans om 60 000 ton. Att

begränsa tillståndstiden till 10 år skulle vara en alltför ingripande. Beträffande skogsridåer är täktområdets norra del till största delen avverkat. I området söder, väster och delvis öster om täktområdet finns skog kvar och det kommer att hos markägaren föreslås skogsridåer runt täktområdet. All skog kommer inte att avverkas i och omkring täktområdet i ett första skede. Avverkning kommer att ske etappvis. En tyst period kan förläggas till sommarmånaderna och bör i så fall förläggas mellan den 1 juni till 30 augusti. JLAB kommer inte att förfoga över en egen förkross utan upphandla krossning. Krossentreprenörens personal har normalt arbetstiden förlagd till helgfri måndag–torsdag kl. 06.00-18.00. JLAB hemställer därför att villkor 7 vad gäller starkt bullrande verksamhet anpassas till dessa arbetstider.

En begränsning av lastning av fordon under vissa tider skulle vara hämmande för verksamheten. Bolaget avser inte bedriva någon verksamhet vid täkten utöver vardagar kl. 07.00-16.00, förutom vid en akut situation då lastning och uttransport kan komma att ske andra tider. Under etableringsskedet kan bolaget tänka sig en höjning av bullervärdet från 50 dB(A) till 55 dB(A) som provisoriskt villkor med begränsning till ett år från etableringsstart. Det finns inga planer på att krossa asfalt eller betong.

Länsstyrelsen

Genom de kompletterande uppgifterna har inget väsentligt nytt framkommit och att återremittera ärendet till länsstyrelsen vore enbart att förlänga prövningsprocessen. Eftersom länsstyrelsens beslut har som villkor att brytning av berg inte får ske under grundvattenytan i berget bedöms påverkan på grundvattnet inte vara större än att de uppgifter som framkommit bör vara tillräckliga. Täktplanen är reviderad utifrån den redovisade naturinventeringen varför det är lämpligt att fastställa täktplanen enligt bolagets förslag.

J A m.fl.

Det föreligger hinder för Mark- och miljööverdomstolen att ta upp målet till prövning och målet ska därför avvisas (se NJA 2008 s.748). De brister som från början förelegat i MKB:n har varit av så väsentlig betydelse för ärendets avgörande, att ansökan inte kunnat utgöra grund för ställningstagande till bergtäktens inverkan på människors

hälsa och miljön. Dessa brister är av så väsentlig betydelse för målet att de inte heller kan kompletteras i efterhand.

Efter den inventering som gjorts kan det konstateras att en stor del av området klassas som naturvärde III och att det i området inte enbart är knärot som är särskilt värdefull. Knärotens utbredning är inte heller så begränsad som inventeringen visar utan det har rapporterats att den växer på ett par andra ställen också. Utöver knärot har flera signalarter hittats vid inventeringen. Även rödlistade och fridlysta arter har hittats. Inventeringen visar att det finns värden i området som bolaget inte vill kännas vid och att det inte bara är fråga om produktionsskog. Det kan finnas större värden om man skulle göra en djupare inventering. Det saknas undersökning av om det finns amfibiedjur, vilket förefaller troligt. Om vattenflöden rubbas kan hela strukturen på området förändras vilket påverkar förutsättningarna för djur och växter både i och utanför täktområdet. Inventeringen är enbart inriktad på växtlighet varför det fortfarande saknas uppgifter om vilka djur som finns i området. Några åtgärder för att skydda arter utöver knäroten har inte föreslagits trots att det är fråga om fridlysta växter eller växter som är signalarter. Den presenterade bullerutredningen visar att bullret kommer att överskrida tillåtna gränser för flera fastigheter och att det enda sättet för att klara bullernivåerna blir att anlägga en fyra meter hög jordvall. Varken bullerutredningen eller föreslagna skyddsåtgärder har varit föremål för samråd. I den nytillkomna hydrologiska utredningen presenteras bl.a. helt nya uppgifter.

Sökanden har inte uppfyllt sin skyldighet enligt 2 kap. 1 § MB att visa att verksamheten kommer att uppfylla miljöbalkens krav. Behovet av att utvinna materialet på just denna plats överväger inte heller de olägenheter som kommer att uppstå från täkten (se MÖD:s mål nr M 5176-11). Överklagandet ska lämnas utan bifall och ansökan ska i andra hand avslås eftersom lokaliseringen är dålig.

Ett eventuellt tillstånd bör i vart fall begränsas eftersom bolaget uppger att den årliga produktionen kommer att uppgå till 50 000- 60 000 ton per år. Tillståndet bör begränsas till 10 år för att möjliggöra en utvärdering därefter. Till följd av detta bör den totala brytmängden begränsas till 650 000 ton totalt.

Om tillstånd ges bör det förenas med vissa ytterligare eller ändrade villkor av följande skäl (numreringen hänför sig till miljöprövningsdelegationens beslut).

Villkor 3: Det bör ställas krav på att det ska finnas ett staket som ska förhindra att obehöriga förirrar sig in i brytområdet och riskerar att falla ner i tälten eller kan komma inom räckhåll för flygande sprängsten. Staketet ska då flyttas efterhand som tälten utvidgas.

Villkor 6. Villkoret anger att det ska finnas tillfredsställande insynsskydd. Ett problem är att detta insynsskydd i vissa delar utgörs av avverkningsmogen skog, och när skogen är avverkad kommer det inte att finnas något insynsskydd. I andra fall kan markägare känna sig tvingade att inte avverka skogen för att det inte ska skapas öppna fält mellan tält och bostäder. Villkoret om insynsskydd måste vara mer preciserat och föreskriva sådana åtgärder som sökanden råder över.

Villkor 7: Den tysta perioden ska utsträckas, och gälla från 15 maj till 30 augusti. - När det gäller lastning i tomma lastbilsflak, så orsakar de första ilastningarna ett hårt metalliskt ljud när sten träffar järnplåt. Detta ljud har en tendens att spridas mycket långt. Av denna anledning bör också ilastning vara förbjuden under tysta perioder, alternativt vara tillåten i lastbilsflak som på insidan är klädda med något som dämpar bullret. Ett exempel kan vara en gummiduk.

Villkor 8: Villkoren måste formuleras som begränsningsvärden, som inte får överskridas. Ingen verksamhet ska tillåtas under helger kl. 16.00 -07.00 eller under vardagar kl. 18.00- 07.00. Också transporter inom 1,5 km från tälten ska omfattas av dessa bullerrestriktioner. Sökanden måste få villkor som gäller också under etableringsskedet, dvs. innan man hunnit spränga sig ner i berget. På sidan 1 i kompletteringen till ansökan anger sökanden att man inte kan hålla sådana värden under etableringstiden. I andra hand menar J A m.fl. att det måste till provisoriska villkor under en fast bestämd etableringstid. Den totala ljudnivån, från såväl tältverksamheten som från transporter fram till allmän väg, ska begränsas. Om s.k. impulsjud eller s.k. rena toner alstras från verksamheten ska värdena sänkas med 5 dB(A).

Villkor 12. Domstolen måste mer konkret bestämma hur bekämpningen av damm ska ske.

Villkor 15. När det gäller sedimentationsdammen måste det som villkor anges vilken lägsta volym eller kapacitet en sådan måste ha. Inte minst ur ett straffrättsligt perspek-

tiv är det angeläget att villkoren får en så klar utformning att de skulle kunna läggas till grund för åtal gällande villkorsbrott.

Därutöver bör villkor föreskrivas i följande hänseenden. Inget material som kan krossas, t.ex. asfalt, betong etc. eller material från andra berg- eller grustäkter ska få transporteras till eller bearbetas i täkten. Föreskrifter om hur dammbekämpning ska ske vintertid måste införas och hur och när information om sprängning ska spridas till närboende, måste formuleras tydligare. Innan verksamheten påbörjas måste verksamhetsutövaren ta prov på vattnet i samtliga dricksvattenbrunnar inom en radie av 1000 meter från täktområdet. Dessa ska sedan följas upp med prover varje år. Innan verksamheten påbörjas måste de närmaste brunnarna inspekteras för att se om där idag finns sprickor.

Mätningar av vibrationer ska ske på alla fastigheter inom en radie av 1000 meter från täktgräns. Då redovisningen av alternativa transportvägar är bristfällig, måste samtliga transportvägar vara säkrade innan täktverksamheten startar. Bullervallar och andra bullerskydd måste vara uppförda innan verksamheten drar igång. Kontrollprogram av vattentäkter ska fastställas. Inga transporter av något slag, till och från täkten får ske på samfällighetens väg.

Eldstad AB i Stockholm

Om bergtäkten etableras kommer bolagets verksamhet att störas. Dessa störningar ska regleras enligt ett speciellt avtal. Ett eventuellt tillstånd bör tidsbegränsas och innan permanent tillstånd ges bör bergets kvalité noga utvärderas. För den föreslagna vägen saknas bl.a. naturinventering och geoteknisk utredning. Täkten bör lokaliseras till en plats där miljön redan är störd. Bäckens vattenmängd kommer att öka och det är inte utrett att den klarar av det. Grundvatten kommer tränga ner i täkten och måste därför ledas bort. JLAB har inte sökt tillstånd till vattenverksamhet varför miljökonsekvensbeskrivningen är ofullständig. Vattenkvalitén kommer att försämrats väsentligt genom att oförbränt sprängämne sprids i vattnet. Denna viktiga fråga är inte utredd. Inom brytningsområdet finns många skyddade växter och djur. Området har naturvärdeklass III och fridlysta grodor (klass I) förekommer i stora antal. Det område i vilken knäroten återfinns kommer att bli torrt och de åtgärder som JLAB ska vidta omöjliggör dess existens. Eftersom etableringen utgör en alltför stor inskränkning i äganderätten bör

ansökan avvisas. Bolaget har bl.a. fått avslag på en bygglovsansökan med hänvisning till täktansökan.

A M. J

Placeringen av den nya vägens utfart till väg 201 är ut trafiksäkerhetsynpunkt förödande. Av utredningsarbetet framgår inte på något sätt hur djurbesättningarna i området kan komma att påverkas av sprängningar och tung trafik. En täkt bör inte placeras i en levande natur med ett relativt tätt boende på korta avstånd från brytplatsen.

U P och J P

En bergtäkt kommer att hota naturen, öringen, vattenföringen, en säker framtid för boende i området samt Vätterns framtid. Det är fråga om ett opåverkat och tyst område. Även om skog har avverkats så är förändringarna inte så drastiska som JLAB låter påskina. Idag är värdena på det planerade täktområdet och runt det betydligt lägre än 30 dB(A) från mänsklig aktivitet, vilket definierar ett tyst område. Bullersituationen med den nya vägen blir bättre men riktas mot andra fastigheter. Det kommer att krävas stora ingrepp i naturen för att åstadkomma en trafiksäker korsning. Naturinventering för den nya vägen saknas. Järebäcken, som kommer ligga nära den nya vägen, kommer att påverkas negativt. Knärot växer på flera platser än vad som framgår av inventeringen, även om det då är fråga om mindre etableringar. Det är inte fråga om enbart produktionsskog, vilket gjorts gällande. Biotopkarteringen visar att det kan finnas större värden i området, t.ex. kan gölar innehålla salamandrar och detsamma gäller branddammen utanför täktområdet. Rubbas vattenflödena förändras områdets hela struktur. Växter och djur får då ändrade förhållanden, både i och utanför täktområdet. Den nya täkt/brytplanen kommer att skära av vattentillförseln och bolaget kommer tvingas att leda bort bäckvattnet ner till Järebäcken utan att flödena bromsas av naturen. Planen kommer att ta död på hela klass III-området. Att ett område inte finns med i länsstyrelsens GIS-system eller Skogsvårdsstyrelsens ”Skogens pärlor” beror på att alla områden inte är kartlagda och områden som dessa är oftast inte med eftersom de är ganska små men ändå viktiga för sitt eget område. Den nya vägsträckningen kommer att påverka älgens rörelsemönster i området. Det finns mycket groddjur som rör sig i området och detta skulle behöva utredas för själva täkten och vägsträckningen.

Skaraborgs Naturskyddsförening

I Järebäcken och Hultabäcken finns stationära öringstammar. Det måste anses rimligt att konsekvenserna av en planerad bergtäkt och hur den kan komma att påverka bäckar och hydrologi i omgivningen presenteras i MKB:n, vilket ännu inte har skett. Bolaget har presenterat teoretiska modellberäkningar av dräneringseffekterna och dessa motsvarar inte efterfrågade utredningar. Det är inte utrett hur buller och vibrationer påverkar fisken och dess lekmönster. Det finns en oro för hur det förändrade ökade vattenflödet i Hultabäcken kan komma att påverka fisken. Trots att täktplanen ändrats så att hänsyn tas till några av knärotens växtplatser ligger dessa i mycket nära anslutning till brytningsområdet. De hydrologiska förändringar som bergtäkten medför kommer förändra växtförutsättningarna för knäroten och övriga rödlistade arter i området och med stor sannolikhet medföra att arterna där utrotas. Lagstiftaren avsåg att hänsynskrävande arter även efter det att den så kallade stoppregeln togs bort skulle uppbära ett lika starkt skydd. Bergtäkten bör därför förläggas till en annan plats. Det är samhällets ansvar att skydda rödlistade arter. Att hänvisa till att området hade totalavverkats om en täkt inte etableras är inte relevant.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Utredningen i Mark- och miljööverdomstolen har, som framgått ovan, kompletterats i flera hänseenden. Miljökonsekvensbeskrivningen har kompletterats med en hydrogeologisk utredning och en naturinventering. Ansökan har kompletterats med uppgifter om en planerad utfartsväg från täkten. Bolaget har vidare ändrat beskrivningen av den tänkta brytningen och ingett en reviderad täktplan.

Mark- och miljööverdomstolen har hållit sammanträde och syn den 23 maj 2013. Efter detta har viss ytterligare skriftväxling förekommit, beträffande arbetstider, program för vattenprovtagning samt förekomst av fornlämningar.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL*Förutsättningar för prövningen*

J A m.fl. har i första hand yrkat att ansökan ska avvisas p.g.a. processhinder. Mark- och miljööverdomstolen har i beslut den 26 mars 2013 avslagit yrkandet om avvisning och förordnat om fortsatt handläggning.

Domstolen gör nu inte någon annan bedömning i frågan om det föreligger processhinder, dvs. om den presenterade utredningen är tillräcklig för att pröva ansökan. Som tidigare konstaterats har den ursprungliga miljökonsekvensbeskrivningen uppvisat brister såväl kvantitativt som kvalitativt. Samtidigt har de frågor som uppkommit under samrådet varit desamma som nu har behandlats. Miljökonsekvensbeskrivningen har här kompletterats och fördjupats. Under dessa förhållanden får miljökonsekvensbeskrivningen och utredningen i målet anses godtagbar.

Miljökonsekvensbeskrivningen kan därför, efter gjorda kompletteringar, godkännas.

Det finns inte några andra förhållanden, t.ex. instansordningsprincipen, som hindrar Mark- och miljööverdomstolen att nu avgöra målet i sak.

Tillåtlighet och lokalisering

Frågan i målet är främst om lokaliseringen av tälten kan godtas med hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen. Motstående allmänna intressen består främst av eventuell påverkan på grund- och ytvatten, men även naturvårdens och friluftslivets intressen berörs. Enskilda intressen påverkas främst genom närheten till bostäder och den bullerpåverkan som tälten ger upphov till.

Den planerade bergtälten är belägna ca 6 km nordväst om Hjo. Gällande översiktsplan för Hjo kommun har redovisat det aktuella området som opåverkat. En översiktsplan fyller en viktig funktion som underlag vid lokaliseringsprövningen. Miljööverdomstolen har i flera fall slagit fast att en aktuell och välunderbyggd översiktsplan har stor betydelse när det gäller bedömningen av lämplig plats för en tillståndspliktig verksamhet (se t.ex. MÖD 2008:41 och MÖD 2009:32). En översiktsplan är emellertid inte

bindande för enskilda och tillåtlighetsprövningen görs mot miljöbalkens bestämmelser. Översiktsplanen utgör i detta fall inte något hinder mot tillåtlighet.

Området omfattas inte av planbestämmelser, riksintressen eller av områdesbestämmelser. I målet har framkommit synpunkter på att Natura 2000- områden i närheten kan komma att påverkas. Dessa områden utgörs bl.a. av vattendrag, vilka även omfattas av miljökvalitetsnormer. Länsstyrelsen har i tidigare yttrande inte ansett att något sådant område eller intresse kan komma att påverkas. Med hänsyn till detta, och till den utredning som presenterats i målet, delar Mark- och miljööverdomstolen den bedömningen. Länsstyrelsen har heller inte haft några invändningar mot den planerade verksamheten med anledning av vad som här gjorts gällande om förekomsten av fornlämningar samt rester av äldre bosättningar på platsen.

Vid varje lokaliseringsprövning ska en allsidig bedömning av platsens lämplighet göras. Denna bedömning ska även innefatta transporterens inverkan på omgivningen. Av detta följer att vid en lokaliseringsprövning enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska även ut- och infartsvägar till verksamhetsområdet beaktas vid bedömning av verksamhetens störningar för omgivningen. I likhet med mark- och miljödomstolen konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att den planerade verksamheten kommer att generera en ökad trafik. Den nu planerade utfartsvägen berör ett fåtal bostäder, och färre än det ursprungliga förslaget. Vare sig transporterens omgivningspåverkan eller avståndet till allmän väg utgör hinder mot tillåtlighet.

Behovet av täktmaterialet har satts i fråga av de klagande. Bolaget har inte gjort gällande att materialet på något sätt skulle vara unikt, men redovisat behov av materialet i huvudsak för egen verksamhet och med hänsyn till att pågående täktverksamheter kommer att avslutas inom överskådlig tid. Att det i och för sig finns ett behov av täktmaterialet får anses visat. Den alternativredovisning som har redovisats leder inte till slutsatsen att det den sökta lokaliseringen inte skulle vara lämplig med hänsyn till ändamålet.

Vid naturinventeringen har ett bestånd av knärot, *Goodyera repens*, beskrivits. Orkidén omfattas av artskyddsförordningens bestämmelser. Vid tillståndsprövning enligt miljö-

balken där frågan om påverkan på skyddade arter uppkommer måste prövningsmyndigheten ta ställning till om det finns beaktansvärd risk för skada på fridlysta arter och, om så är fallet, pröva om det är möjligt att föreskriva särskilda skyddsåtgärder så att skada inte uppstår. Det måste alltså även av det skälet finnas ett underlag som medger en tillräckligt säker bedömning av risken för påverkan på skyddade arter. Artskyddsförordningen är att se som en precisering av vad som kan följa av de allmänna hänsynsreglerna (se Mark- och miljööverdomstolens dom 2013-04-11 i mål nr M 7865-12).

Det underlag som först i Mark- och miljööverdomstolen har funnits tillgängligt har föranlett bolaget att ändra verksamhetsområdets avgränsning. Någon direkt påverkan på knärotens livsbetingelser kan därmed inte förutses som en följd av bolagets verksamhet. Vad gäller indirekt påverkan har motparterna uttryckt farhågor att knärotens existens kan komma att hotas genom t.ex. ändrade grundvattenförhållanden. Det bedöms dock inte att några sådana ändrade grundvattenförhållanden, som skulle påverka knärotens förekomst, kan uppstå som en följd av täktverksamheten.

Med den reviderade täktplan som ingivits, där den s.k. klass III-skogen i stort sett undantas från brytningen, torde bestämmelserna i artskyddsförordningen inte utgöra något hinder mot att tillstånd ges.

Vad gäller avståndet till bostäder har parterna varit oeniga om hur stort detta är. Så mycket står klart att efter den revidering av ansökan som gjorts så kommer avståndet till merparten av enskildas fastigheter att öka i förhållande till det tänkta påslaget, och som närmast uppgå till drygt 400 m. Vidare har bolaget redogjort för beräknad bullerpåverkan och bullerbegränsande åtgärder och visat att bullret kan begränsas till acceptabla nivåer.

Sammanfattningsvis anser Mark- och miljööverdomstolen att den sökta lokaliseringen får anses lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta olägenhet och intrång för miljön. Den planerade verksamheten bedöms kunna bedrivas utan oacceptabla störningar för omgivningen och med godtagbar påverkan på miljön. Mark-

och miljödomstolens dom ska därför ändras och länsstyrelsen beslut om tillstånd i huvudsak fastställas.

Mark- och miljööverdomstolen övergår till att pröva tillståndets omfattning och de villkor som ska gälla för verksamheten.

Tillståndets omfattning m.m.

Med införandet av miljöbalken förutsattes att tillstånd i större utsträckning än tidigare skulle tidsbegränsas. Täkter innebär en stor lokal påverkan och täkttillståndets giltighetstid begränsas vanligen numera. Fördelen med en sådan ordning är att en ny prövning måste äga rum – med de förutsättningar som då gäller – för det fall verksamhetsutövaren efter giltighetstidens utgång vill fortsätta verksamheten.

Det står klart att ett tillstånd som omfattar mindre än 10 år inte är realistiskt med hänsyn till de höga initiala kostnaderna och den tid som krävs för att utvinna materialet. JLAB har för sin del uttalat att åtminstone 20-25 års verksamhetstid är nödvändig.

Tillståndet bör mot denna bakgrund lämpligen begränsas till 20 år. Detta innebär inte någon begränsning i förhållande till den totalmängd som begärts tillstånd för eller den maximala årliga produktionen.

Tillståndet anger ramen för verksamheten och innebär att annan verksamhet inte kan bedrivas med stöd av tillståndet. Detta innebär att det inte finns skäl att i tillståndet eller i villkor särskilt ange vad som är förbjudet.

Brytning får endast ske inom brytningsområdet i enlighet med tätkarta som bifogas denna dom. Det antecknas att nivån +154 meter anges i höjdsystemet RH 2000. Det saknas skäl, att som Eldstad yrkat, begränsa verksamhetsområdet.

Tid för igångsättande av verksamheten bör ändras i förhållande till det som tidigare bestämts och bestämmas till 5 år från dagen för dom.

Mark- och miljööverdomstolens dom får inte överklagas och vinner därför genast laga kraft. Tillsynsmyndigheten ska dock, som föreskrivits, underrättas om när tillståndet tas i anspråk.

Villkor

Tillståndet ska förenas med villkor. De villkor som Miljöprövningsdelegationen har kommit fram till, inklusive villkoret beträffande ställande av säkerhet, är de gängse vid täkttillstånd och ska i huvudsak fastställas. Mot bakgrund av den utredning som lagts fram i målet och de yrkanden som klagandena framfört gör Mark- och miljööverdomstolen dock följande överväganden.

Allmänt om villkors utformning och om begränsningsvärden

Vid tillståndsprövningen ska tillståndsmyndigheten ta ställning till vilka skyddsåtgärder och vilka begränsningar i verksamheten som behövs från miljösynpunkt och som är skäligen att kräva (2 kap. 3 och 7 §§ miljöbalken). Tillståndshavaren är skyldig att följa villkoren och denna skyldighet är straffsanktionerad. En överträdelse av villkoren kan också medföra att tillståndet återkallas. Ett villkor måste vara så utformat att det inte råder någon tvekan om vad som krävs av tillståndshavaren. Det ska gå att objektivt fastställa när en överträdelse har skett. Sökanden är bunden av sin i ansökan gjorda beskrivning av hur verksamheten kommer att genomföras i enlighet med allmänna villkoret. Sökanden är också bunden av de åtaganden som görs inom ramen för målet.

Enligt gällande praxis ska villkor i förekommande fall anges som begränsningsvärden vilkas materiella innehåll bestäms i det enskilda fallet. I villkoret ska också anges hur det ska kontrolleras. Ett antal villkor i Miljöprövningsdelegationens beslut i detta fall har emellertid utformats på så sätt att de innehåller en passus om att åtgärder ska vidtas om värdet överskrids, dvs. med en formulering som kan tolkas som att villkoret är ett s.k. riktvärde, vilka numera utmönstrats ur praxis. Villkoren är således inte lämpligt utformade. Villkor 8, 10 och 11 ska ändras redan av detta skäl.

Tillståndshavaren måste uppfylla alla villkor, och sker inte detta har tillsynsmyndigheten samma skyldigheter att ingripa, oavsett villkorets utformning och innehåll. Detta gäller oavsett om det är ett villkor som innehåller begränsningsvärden eller ej. Samti-

dig kan villkoren i sakligt hänseende ha olika tyngd beroende på att de reglerar förhållanden som kan ha olika betydelse när det gäller risken för påverkan på människors hälsa och miljön. Vissa villkor reglerar förhållanden som skulle kunna leda till en allvarlig påverkan, som exempelvis utsläpp med irreversibla eller direkt toxiska effekter, eller ljudnivåer som nattetid väcker ett stort antal människor. Andra villkor reglerar förhållanden som, åtminstone sett till ett enskilt fall, innebär en mindre risk för allvarlig påverkan eller risk för påverkan först på längre sikt. Vidare finns det många frågor som visserligen tillsammans kan ha betydelse för en verksamhets miljöpåverkan, men som inte bör regleras i villkor överhuvudtaget. Dessa hör i stället hemma i egenkontrollen (se Miljööverdomstolens dom i mål nr M 5069-07). Slutligen kan det vara olämpligt att i villkoret ange hur ett visst mål ska uppnås. Ett visst mått av flexibilitet bör finnas för verksamhetsutövaren att välja tillvägagångssätt.

Ett antal villkor har kritiserats av motparterna som bl.a. alltför oprecisa (bl.a. villkor 3, 6 och 12). Detsamma kan möjligen invändas mot villkor 21. Med ovan angivna utgångspunkter görs följande bedömning av behovet av villkor och villkorens utformning.

Villkor som berör täktområdet

Yrkandet om att staket ska uppföras berör delvis villkor 3 men även villkor 4 som anger att tåkten på lämpligt sätt ska avskärmas. Ytterligare precisering är knappast ändamålsenlig. Även villkor 6, att det ska finnas tillfredsställande insynsskydd, har föranlett invändningar om vaghet. JLAB har uppgett att behovet av insynsskydd kommer att tillgodoses genom att avverkning inte sker. Det får förutsättas att bolaget har, eller kommer att skaffa sig, rådighet i detta hänseende. Ytterligare förtydligande är därför inte påkallat.

Som framgått ovan berör även den nya utfartsvägen vandringsleden Västra Vätternleden. Bolaget har uppgett att man avser att i samråd med kommunen dra om leden även i denna del. Miljöprövningsdelegationen har i sitt beslut delegerat åt tillsynsmyndigheten att fastställa ytterligare villkor skyddsåtgärder för vandringsleden. Några ytterligare villkor är inte nödvändiga.

Buller

J A m.fl. har yrkat att den tysta perioden utsträcks på så sätt att starkt bullrande verksamhet inte alls ska äga rum mellan 1 juni – 30 augusti och annars endast vardagar fram till kl. 16.00. Bolaget har accepterat en sådan inskränkning vad gäller tiden på året (villkor 7) men, som man slutligen bestämt sin inställning, yrkat att verksamheten ska få bedrivas måndag–torsdag kl. 06.00-18.00.

Det finns inte tillräckliga skäl att frångå vad miljöprövningsdelegationen kommit fram till vad gäller under vilken tid på dygnet denna starkt bullrande verksamhet ska få äga rum, nämligen mån–fre kl. 07.00-18.00.

Villkor 8 bör, i förtydligande syfte och på förslag av länsstyrelsen ange *lördag*, sön- och helgdag, för att undvika tvister om *lördag* utgör helgdag. Bolaget har godtagit även det förslaget, liksom att villkoret i sin helhet tydligt anges som begränsningsvärde.

Ytterligare villkorsändringar beträffande bullerreducerande åtgärder kan inte anses motiverade med hänsyn till den ändrade utformningen på tåkten och övriga åtaganden.

Vibrationer, sprängningar och luftstötsvågor

I enlighet med vad som anförts ovan bör värdena anges som begränsningsvärden (villkor 10 och 11). I övrigt bör villkoren specificeras något i enlighet med vad som framgår av domslutet. Däremot behöver inte i villkoret om information om sprängning anges hur information ska förmedlas till de kringboende.

Vattenfrågor

Bolaget har åtagit sig att kontrollera klagandenas vattentäkter (brunnar). Något särskilt villkor om detta krävs inte utan en precisering av mätning m.m. bör göras i kontrollprogrammet.

Bolaget har redogjort för att det vatten som avleds från verksamheten inte bedöms innebära någon påverkan på vattenkvaliteten. För att säkerställa hanteringen av det avledda vattnet bör emellertid villkor 15 kompletteras på det sätt som framgår av domslutet. Några ytterligare villkor kan inte anses erforderliga.

Vägdragning och transporter

Samfällighetsföreningens synpunkter är i huvudsak tillgodosedda genom den nya utfartsväg som bolaget avser att utföra. Några transporter till följd av täktverksamheten avses således inte att utföras på samfällighetsvägen. Bolaget har vidare åtagit sig att utföra trafiksäkerhetshöjande åtgärder.

Inte heller vad som i övrigt framkommit föranleder att ytterligare villkor meddelas beträffande vägar och transporter.

Dammbekämpning

Motparterna har framställt yrkanden om preciserade villkor vad gäller åtgärder mot damning, även vintertid. De åtgärder som är aktuella är vattning och saltning, vilket bolaget också åtagit sig att utföra. Det är inte lämpligt att i villkor ange mer preciserat hur och när detta ska ske, varför miljöprövningsdelegationens villkor bör stå fast.

Övriga yrkanden som rör villkor och kontrollprogram m.m.

Bolaget har åtagit sig att kontrollera dricksvattenbrunnar inom en radie av 1000 meter från täktområdet och även göra mätningar av vibrationer m.m. Detta sker lämpligen inom ramen för kontrollprogrammet. Villkoret om kontrollprogram bör konkretiseras ytterligare, i enlighet med vad som framgår av domslutet.

Sammanfattning

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom ska bolaget erhålla tillstånd till täktverksamhet i enlighet med en reviderad ansökan och täktplan. Tillståndet bör tidsbegränsas. Miljöprövningsdelegationens villkor ska i huvudsak fastställas, med vissa ändringar avseende bl.a. bullervillkor.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Ulla Bergendal, Henrik Runeson och Vibeke Sylten, referent, samt tekniska rådet Mikael Schultz.

Föredragande har varit Petter Larsson Garcia.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2012-08-21
meddelad i
Vänernsborg

Mål nr M 6702-11

KLAGANDE

1. J A

2. C B

3. J C

4. L C

5. M J

6. M J

7. L J

8. M K

Ombud för 1-8: J C

Dok.Id 207938

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänernsborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se	0521-27 02 30	måndag – fredag 09:00-16:00

9. Eldstad AB i Stockholm

10. L G

11. A J

12. J P

13. U P

14. I R

15. A-M S

16. K S

17. Skaraborgs Naturskyddsförening

18. Slättås- L:a Ruders Samfällighetsförening

MOTPART

1. J L AB

2. Länsstyrelsen i Västra Götalands län

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsens i Västra Götalands län beslut 2011-11-11 i ärende nr 551-2523-2010, se bilaga 1

SAKEN

tillstånd till bergtäkt på fastigheterna X och Y,
Hjo kommun

DOMSLUT

1. Mark och miljödomstolen upphäver miljöprövningsdelegationens godkännande av miljökonsekvensbeskrivningen.

2. Mark- och miljödomstolen upphäver miljöprövningsdelegationens beslut och avslår ansökan.

YRKANDEN M.M.

L C m.fl. har i första hand yrkat att länsstyrelsens beslut ska undanröjas och ansökan avslås (Jfr MMÖD 568-11 med hänvisning till NJA 2009 s. 321.) och i andra hand att länsstyrelsens beslut ska undanröjas och ansökan avvisas (jfr 22 kap. 22§ MB samt MMÖD M 568-11), eftersom MKB:n är så bristfällig att den inte kan godkännas, och då inte heller kan läggas till grund för en ansökan.

För det fall domstolen avslår dessa båda yrkanden, yrkas att tillståndet samt vissa villkor ska ändras på visst sätt.

J L AB och länsstyrelsen har yrkat att överklagandet ska avslås.

L C m.fl. har framfört samma synpunkter som i länsstyrelsen och har vidare tillagt bl.a. följande. Länsstyrelsen har i sitt yttrande (s. 15 i beslutet) konstaterat att det är ofrånkomligt att bergtäkter medför påtagliga förändringar i landskapsbilden och att de ger upphov till störningar, men att detta ska ställas mot samhällets behov av ballastmaterial. Länsstyrelsen kommer sedan fram till att detta är den bästa lokaliseringen. L C m.fl. anser dock att sökanden inte visat att platsen i sig är lämpad för bergtäkten. Med hänsyn till de närliggande bostadshusen måste det därför anses att den sökta platsen är olämplig för bergtäktverksamhet. Länsstyrelsens ställningstagande att en bullrande bergtäkt inte kan anses strida mot intentionerna i översiktsplanen som anger ”stort opåverkat område” förefaller närmast märklig. I synnerhet som det i förslaget till ny ÖP anges att det ska vara ett ”tyst område”. Länsstyrelsen hänvisar till att kärnan i området kommer att bevaras tyst, men det är området som helhet som ska vara ett ”stort opåverkat område”. Inte heller den omständigheten att tung trafik kommer att trafikera vägar där barn väntar på skolskjuts och där såväl barn som vuxna går och cyklar, har det tagits tillräcklig hänsyn till. L C m.fl. anser att ansökan ska avslås med hänvisning till att platsen inte är lämplig för täktverksamhet. Det är förvånande att länsstyrelsen tar utgångspunkt i behovet av täktmaterial, eftersom kravet på behovsutredningen som enligt tidigare lagstiftning skulle göras också för berg- och stentäkterna, nu inte längre föreligger. Bedömningen ska göras utifrån objektiva omständigheter, där risken för omgivningsstörningar ska vägas mot kostnaderna för att åtgärda dem.

L C m.fl. anser att de olägenheter som kommer att drabba de omkringboende, även om hänsyn tas till de försiktighetsmått som presenterats, inte är acceptabla.

Miljöprövningsdelegationen anser att sökandens redovisade utredning av konsekvenserna av verksamheten är tillräckliga för att den ska kunna prövas. L C m.fl. kan inte hålla med om den slutsatsen, En miljökonsekvensbeskrivning måste hålla viss standard för att kunna utgöra ett beslutsunderlag, detta är en processförutsättning. Det räcker inte med att skriva ner vissa uppgifter eller att anta konsekvenserna av verksamheten, utan de måste också vara framtagna med gängse metoder och bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. För att styrka att så är fallet måste det finnas referenser till vem som skrivit MKB:n och vilka beräkningar, bedömning, inventeringar etc. som lagts till grund för slutsatserna. Den bifogade miljökonsekvensbeskrivningen verkar vara framtagen av sökanden själv. Inte på något ställe i dokumenten kan man finna någon form av garanti för att uppgifterna är kvalitetssäkrade eller någon referens till vem som tagit fram uppgifterna och på vilka grunder man dragit slutsatser. Uppenbarligen har ingen naturinventering företagits. Det saknas referenser till inventeringar och någon uppgift om vilka växter eller och djur som finns i området saknas helt. Under processens gång har det framkommit att det i området finns ett bestånd av knärot, *Goodyera repens*, en orkidé som är fridlyst. Denna växt hade utan tvekan uppmärksamats om man låtit göra en naturinventering. Sökanden har utfäst sig att göra en inventering av knärot i efterhand, men en sådan inventering gör sig bäst under sensommaren eller början av hösten. Miljöprövningsdelegationens uppfattning är att det får anses orimligt att avvakta en sådan utredning innan beslut om tillstånd meddelas. Utgångspunkten ska emellertid vara att alla utredningar, inklusive naturvårdsinventeringar, ska göras under MKB-skedet. En sådan utredning borde funnits i MKB-dokumentet, MPD:s inställning, att det är orimligt att invänta en sådan utredning måste grundas på ett övervägande som inte har redovisats. Förekomst av knärot har inte heller varit med under samrådsskedet, vilket i sig måste anses vara en svår brist i utredningen. Varför skulle det vara orimligt att invänta en naturvårdsutredning, som borde funnits med från början, och vilka är de skäl som gör det orimligt att invänta den? L C m.fl. anser att det är sökanden som ska ta

följderna av att ha lämnat in ett ofullständigt beslutsunderlag. Att sökanden inte funnit knärot visar inte bara just att denna växt har missats, utan det visar också att sökanden inte gjort någon naturinventering över huvud taget.

Miljöprövningsdelegationen har vidare föregått en eventuell dispensansökan till länsstyrelsen på ett märkligt sätt. Miljöprövningsdelegationens formulering (s. 24 i tillståndet) tyder på att dispensansökan ska ses som en ren formalitet, vilket det naturligtvis inte är. Antag att inventeringen visar på förekomst av knärot, eller någon annan skyddad art, även där man kommer att inleda brytningen. Vad händer då? Tillståndet skulle naturligtvis gjorts beroende av att en dispens enligt artskydds-förordningen kommer att meddelas.

En annan viktig brist i MKB:n och ansökan är att avståndsbedömningarna till närliggande bostadshus inte stämmer överens med de mätningar som L C m.fl. gjort. I samtliga fall har sökanden uppgivit ett större avstånd än vad de kompletterande mätningarna kommit fram till. Här hänvisas till de kartor och beräkningar som sändes till domstolen samband med det första överklagandet. När det gäller bullerberäkningar finns inga uppgifter om hur dessa har gjorts. Sökanden redovisar mätningar i fält från en annan täkt, men det är omöjligt att kontrollera och verifiera om förhållandena på de olika platserna är jämförbara. Det är t.ex. oklart om bullerberäkningarna utgår från en verksamhet om 150 000 ton utvunnet material per år, eller från en verksamhet om 60 000 ton per år. Det är också oklart om buller från transporter ingår i underlaget för bullerberäkningar, och i så fall inom vilken radie från verksamheten?

Vad beträffar de geohydrologiska slutsatserna, så kan endast konstateras att sökanden anser att det blir en mycket liten sänktratt samt att det inte finns risk för närliggande brunnar. Vad dessa uttalanden grundas på framgår dock inte. I länsstyrelsens beslut (s 14) står ”Täktens sänktratt är beräknad med utgångspunkt från liknande förhållanden i bergarter med samma mineralsammansättning som i Skarpåsentäkten”. Ett sådant underlag kan naturligtvis inte vara trovärdigt, när det också måste handla om t.ex. sprickzoner och bergets tjocklek. Utredningarna måste dels utgå vilka effekter som generellt sett kan komma att uppstå vid en verksamhet av

det slag som är föremål för prövning, men det måste också göras en bedömning i det enskilda fallet för att se om de generella slutsatserna är giltiga även i det konkreta fallet.

Någon påverkan på Järebäcken eller Hultabäcken bedöms inte uppstå, men vad denna slutsats grundas på framgår inte. Täcktområdet ligger i närheten av både Järebäcken och Hultabäcken, som båda rinner ut i Mullsjön, som avvattnas i Hjoån och vidare ut i Vättern. Utsläpp ska ledas via Järebäcken och Hjoån. Både Mullsjön, Hjoån liksom Vättern är vattenförekomster som omfattas av miljö kvalitetsnormer grundade på EU:s vattendirektiv. Idag är både Hjoån och Mullsjön klassade för god ekologisk status och god kemisk status. Identifierade miljöproblem är enligt VISS (vatteninformationssystem Sverige) tungmetaller, industriella föroreningar, pesticider samt andra föroreningar särskilt förorenande ämnen. I ansökan finns ingen redovisning av hur statusklassningarna för Hjoån (SE646611-140950) eller Mullsjön (U_CD: SE646681-140779) kan komma att påverkas av utsläpp från bergtäkten. Sökanden har inte på något sätt förhållit sig till miljö kvalitetsnormerna.

De slutsatser som måste dras av dessa brister sammantaget är dels att sökanden inte kan anses ha uppfyllt sin bevisbörda enligt 2 kap. 1§ MB, dels att det inte är möjligt att veta om MKB:n ger en sanningsenlig bild av effekterna från den planerade täkten. Trots vissa kompletterande uppgifter om naturpåverkan är det mycket som tyder på att någon naturinventering i ordets rätta bemärkelse inte har gjorts. Det är först i efterhand som Knärot har observerats på täktplatsen, och det är då naturligt att ställa frågan om vilka andra djur och växtarter som inte har redovisats.

J L AB har anfört samma omständigheter som i länsstyrelsen och tillagt bl.a. följande. De avstånd som redovisats och mätts av A J från bl.a. Lantmäteriets dataprogram METRIA är helt riktiga. De avstånd som redovisas avser avstånden mellan respektive mangårdsbyggnader och närmsta punkt på täktområdets, (täktplatsens), verksamhetsområdesgräns. Om täkten vid full drift kommer att generera 19 "tung" transporter per dag förutsätter detta att alla transporter kommer att ske med treaxlig bil, (ca 13 tons last), utan tillkopplat släp.

De flesta uttransporterna kommer med största sannolikhet att ske med tre- eller fyraxlig bil med tillkopplat släp eller dragbil med semitrailer. I och för sig större fordonskombinationer men det kommer att generera ett mindre antal uttransporter från tåkten. Bruttovikter och axeltryck fordonen/kombinationerna kommer vara liktydiga med gällande vikter och axeltryck på allmän väg. I praktiken betyder detta, med hänsyn till variationer i utleveranser, att vissa dagar kommer endast några enstaka fordon att lämna tåkten medan andra dagar transporterna kan öka betydligt i antal. Transporterna på längre eller kortare delar av samfällighetsvägen kommer att ske under ett etableringsskede av täktverksamheten. I etableringsskedet kommer dock transporterna att vara av mindre omfattning. En större del av det krossade berget kommer då att användas för byggandet av en permanent utfartsväg från tåkten.

Avvattningen av täktområdet kommer att ske via sedimentationsdamm med oljeavskiljning och vidare ut i Järebäcken med utlopp i Mullsjön. Vatten från täktområdet består dels av ytvattentillförsel och till viss del tillförsel av grundvatten. Variationer i tillförseln av vatten kan därför naturligt förekomma. De föroreningar som kan tillföras ett utloppsvatten från tåkten utgörs av ev. tillkomst av dieselbränsle samt smörj- och hydrauloljor. Vissa kväverester frigörs vid varje sprängning i tåkten. Vid varje sprängningstillfälle, (2-3 ggr. per år), frigörs kväverester från sprängmassorna, ammonium och NO_x. Nederbörd och i viss mån dammbekämpning med vatten i tåkten bidrar till en urlakning av kväverester ner i tåktens underborrning. Avrinning sker sedan ner i tåktens underborrning till pumpgrop och sedimentationsdamm. Kväve är viktig näring för växtligheten och ett betydande grundämne i naturen. Balansen kan rubbas i kvävetets kretslopp och i naturens processer om alltför stora mängder tillförs från mänsklig aktivitet, med en ökad risk för eutrofiering, övergödning, som följd. Största bidragande källor till eutrofiering är jordbruk och avloppsreningsverk. Vid sprängningar i tåkten avges kväveföreningar från ev. spill och en ofullständig förbränning av sprängämnet, (bedömd variation 1 - 5%). Vid tre sprängningstillfällen per år i tåkten lossålls ca 20 000 ton berg per tillfälle. Storleken på en sådan lossållning får anses som mindre till medelstor avseende lossållning i bergtäkter. En beräkning av sprängämnesåtgången för en sprängsalva uppgående till ca 20 000 ton, (vid en bergartsdensitet på ca 2.6 ton/m³

och en spec. laddning av 0.6 kg/m^3) ger en sprängämnesåtgång på ca 7700 kg. Om en sprängladdning i denna storlek utnyttjas och en bedömd ofullständig förbränning och/eller spill uppgår till ca 5 % ger det en mängd på ca. 385 kg sprängämnesrester som till en viss del kommer att urlakas, "lösas", upp i tillkommande ytvatten, alternativt till en liten del lösas i "bevattningsvatten" som används i tåkten. Resten av sprängämnesresterna avsätts på sprängstenen och det material som krossas och bearbetas i tåkten. Hur stor del av kväveföreningarna som "lämnar" tåkten i form av avsättningar på producerat material är svårt att bedöma, men beror till stor del på omfattningen av nederbörd i området. En bedömning är att ca 2-3 % av de avsatta kväveföreningarna inte urlakas ned i tåktens underborrning utan, beroende på lageromsättning, lämnar tåkten vidare ut till kund. Den mängd kväverester som återstår kommer att fördelas på tåktens ytvattenmängd, vilket kommer att innebära näst intill icke registrerbara kväveföreningar i utloppsvatten. En risk för en eutrofiering enbart av sprängämnesrester från tåkten och ut i Järebäcken och vidare via Mullsjön till Hjoån och en påverkan på öringbeståndet får därför anses som obefintlig.

Vibrationer i mark från sprängning i tåkten kan fortplanta sig från mark till vatten. Fiskar som uppehåller sig i ett vattendrag, nära en slänt eller en strandlinje, kan mycket väl reagera på en liten vibration som fortplantas från mark och ut i en vattenmassa. I detta fall gäller det relativt små vattendrag, Järe- och Hultabäcken. Det är mycket troligt att de fiskar som ev. uppehåller sig uppströms i de aktuella bäckarna kommer att reagera på en ev. vibration från en sprängning i tåkten. Vid en vibration, (varaktighet 1-2 sek per tillfälle), kommer fisken att känna av förändringen i vattnet och "fly" från platsen. Men återvänder efter en kort tid tillbaks till sin uppehållsplats. Detta vibrationstillfälle kommer att upprepas 2-3 ggr./år och kommer alltså inte att ske kontinuerligt under året. Dessa få och korta vibrationsstillfällen från tåkten kommer inte att påverka öringbeståndet, och övrigt fiskbestånd, i de aktuella bäckarna. Något "stressbeteende" på fiskar i bäckarna kommer därför inte att uppstå. Däremot kan en försämrad vattenkvalitet påverka fiskbeståndet. Kontakt om den planerade verksamheten i tåkten och en ev. inverkan på fiskbestånd i de aktuella bäckarna har tagits med S W Uppsala Universitet. S W har lämnat synpunkter på fiskens ev. beteende vid en vibration i vatten.

Inventering av knärot och andra ev. skyddsvärda växter har inte gjorts av JLAB. Under samrådsskedet framkom det inte att något bestånd av knärot fanns inom delar av verksamhetsområde eller brytområde. I ett senare skede, efter det att sökanden lämnat in täktansökan med tillhörande MKB framkom det att ett bestånd av knärot troligen fanns inom täktområdet. När sökanden tillsammans med repr, för Länsstyrelsen, Naturvårdsenheten och repr. för Skaraborgs Naturskyddsförening samt några närboende intill den planerade täkten besökte området konstaterades att ett antal växtplatser för knärot fanns inom området

Länsstyrelsen har vidhållit vad den tidigare anfört med vissa kompletterande synpunkter, se aktbil 28.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen kostaterar inledningsvis att den plats som valts för täkten ligger inom ett område som i gällande översiktsplan från år 2010 pekats ut som opåverkat område med tyst natur. Även om översiktsplanen inte är bindande så fyller den en viktig funktion som underlag vid lokaliseringssprövningen. Lokaliseringen kan även ifrågasättas med hänsyn till det relativt långa avståndet för att nå allmän väg.

Det har vidare påtalats att MKBn har brister i flera avseenden. Det kan konstateras att oklarhet råder om vilka bullerstörningar som uppstår vid transporter och att det är oklart vilken väg transporterna ska gå på. Det saknas också en beskrivning av vilka geohydrologiska förutsättningar som råder på platsen. Vid synen framgick att området tillförs betydande mängder yt- och grundvatten och det framstår som oklart hur dessa frågor ska hanteras. Som klagandena har påpekat är det också brister i fråga om bl.a. naturinventeringen.

Mark- och miljödomstolens bedömning blir med hänsyn till det anförda att den valda platsen inte uppfyller kravet på en lämplig lokalisering enligt 2 kap. 6 § miljöbalken och att ansökan därför ska avslås. Miljökonsekvensbeskrivningen har också sådana brister att den inte kan godkännas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 11 september 2012

Gunnar Bergelin

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Gunnar Bergelin, ordförande, och tekniska rådet Gunnar Barrefors.